



e-ISSN: 2148-4899

**Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**  
**Pamukkale University Journal of Divinity Faculty**  
Bahar/Spring, 2021, 8 (1), 1-19

**DAVRANIŞ ESTETİĞİ VE DEĞERLER EĞİTİMİ BAĞLAMINDA “ALLAH YAPTIĞI İŞİ  
EN İYİ YAPANLARI SEVER” HADİSİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME**

**The Hadith, “God Loves Those Who Do Their Best At Work.” In Context Of  
Behavior Aesthetics And Values Education**

**Haydar GÜNGÖR**

Dr. Öğrt. Üyesi, Sinop Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Temel İslam Bilimleri  
Bölümü, Hadis Anabilim Dalı, e-Mail: [haydargungor20@hotmail.com](mailto:haydargungor20@hotmail.com) Orcid No: 0000-  
0002-9561-0535

**Makale Bilgisi / Article Information**

**Makale Türü / Article Types:** Araştırma Makalesi / Research Article  
**Geliş Tarihi / Received:** 18/03/2021  
**Kabul Tarihi / Accepted:** 27/05/2021  
**Yayın Tarihi / Published:** 30/06/2021  
**Cilt / Volume:** 8  
**Sayı / Issue:** 1  
**Sayfa / Pages:** 1-19

**Atıf / Cite as:** Güngör, Haydar. “Davranış Estetiği Ve Değerler Eğitimi Bağlamında  
“Allah Yaptığı İş En İyi Yapanları Sever” Hadisi Üzerine Bir Değerlendirme” [The  
Hadith, “God Loves Those Who Do Their Best At Work.” In Context Of Behavior  
Aesthetics And Values Education]. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi-  
Pamukkale University Journal of Divinity Faculty* 8/1 (2021), 1-19. Doi No:  
<https://www.doi.org/10.17859/pauifd.899310>

**İntihal / Plagiarism:** Bu makale, *iThenticate* intihal tarama programı ile taranmıştır.  
Ayrıca iki hakem tarafından da incelenmiştir. / This article has been scanned with  
*Ithenticate* plagiarism screening program. Also this article has been reviewed by two  
referees.



2148-4899

*Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (PAUİFD), 8 (1) 2021: 1-19*  
**DAVRANIŞ ESTETİĞİ VE DEĞERLER EĞİTİMİ BAĞLAMINDA “ALLAH YAPTIĞI İŞİ  
EN İYİ YAPANLARI SEVER” HADİSİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME\***

Haydar GÜNGÖR\*\*

**Öz**

Davranış estetiği ve değerler eğitiminin tüm insanlarda kalıcı hale gelmesi, bütün ilahi dinlerin ortak amacıdır. Bu amaç, Kur'an ayetlerinde ve Hz. Peygamber'in hadislerinde de açık bir şekilde görülmektedir. Yüce Allah Kur'an'ın pek çok ayetinde kâinatın kusursuzluğa ve estetiğe bakmamızı söylerken, Hz. Peygamber de hem kendi fiilinde hem de ashabına yaptığı tavsiyelerde, yapılan işlerin düzgün ve sağlam bir şekilde yapılmasının yanında estetiğin de göz ardı edilmemesini tavsiye etmektedir. Bu örneklerden biri de oğlu İbrahim'in defni esnasında kabirde gördüğü oyuğun orada bulunanların itirazına rağmen kapatılmasını istedikten sonra *“Allah, yaptığı işi en iyi şekilde yapanı sever”* şeklindeki sözleridir. Öncelikle bir rivayetin pratiğe geçirilip davranış haline gelebilmesi için sıhhatinin araştırılıp sened ve metin analizlerinin yapılması, rivayetle ilgili tüm mütâbaat ve şâhidlerinin toplanıp incelenmesi gerekmektedir. Değerler eğitimi bağlamında ise bir müslümanın bu rivayeti esas kabul edip bunu prensip haline dönüştürerek onu özümsemesi, yaptığı işi, en iyi ve en güzel şekilde yapma çabasında bulunması İslam'a en uygun bir davranış olarak görmesi gerekir.

**Anahtar Kelimeler:** Estetik, Davranış, Değer, Eğitim, Sağlam, İş, Zayıf Hadis.

**The Hadith, “God Loves Those Who Do Their Best At Work.” In Context  
Of Behavior Aesthetics And Values Education**

**Abstract**

Establishing behavioural aesthetics and values education as essential part of all human beings is the common goal of all heavenly religions. This goal is explicitly stated in the Qur'anic verses and also in the hadiths of the Prophet. While in many verses of the Quran, Allah Almighty tells us to look at perfection and aesthetics in the universe, Hz. Prophet also underlines the importance of perfection and aesthetics as well as profoundness and soundness of any work through his actions and his advices to his companions. One of these examples is shown during the burial service of his son Ibrahim. Hz. Prophet stated that "Allah loves the one who does what he does best," after he asked to cover the cavity he saw in the grave, despite the objections of those present. In order for a narration to be put into practice and become a behaviour, principally it is necessary to investigate its validity, to analyse the script and text, to collect and to examine all the followers and witnesses related to the narration. In the context of values education, a Muslim should accept this narration as a principle via internalizing it,

\* Makalenin Etik Kurul Kararı gerektirmediğine dair yazarın beyanı bulunmaktadır.

\*\* Dr. Öğrt. Üyesi, Sinop Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Hadis Anabilim Dalı, e-Mail: [haydargungor20@hotmail.com](mailto:haydargungor20@hotmail.com) Orcid No: 0000-0002-9561-0535.

endeavour to perfection in his actions and see this attitude so much appropriate to Islam.

**Keywords:** Aesthetics, Behaviour, Value, Education, Robust, Job, Weak Hadith.

**Structured Abstract:** Establishing behavioural aesthetics and values education as essential part of all human beings is the common goal of all heavenly religions. This goal is explicitly stated in the Qur'anic verses and also in the hadiths of the Prophet. While in many verses of the Quran, Allah Almighty tells us to look at perfection and aesthetics in the universe, Hz. Prophet also underlines the importance of perfection and aesthetics as well as profoundness and soundness of any work through his actions and his advices to his companions. One of these examples is shown during the burial service of his son Ibrahim. Hz. Prophet stated that "Allah loves the one who does what he does best," after he asked to cover the cavity he saw in the grave, despite the objections of those present. In order for a narration to be put into practice and become a behaviour, principally it is necessary to investigate its validity, to analyse the script and text, to collect and to examine all the followers and witnesses related to the narration. In the context of values education, a Muslim should accept this narration as a principle via internalizing it, endeavour to perfection in his actions and see this attitude so much appropriate to Islam. The purpose of both behavioral aesthetics and values education is to ensure that good and beautiful behaviors become widespread and permanent in humans. In order for this purpose to be realized, an effective reason is needed on human beings. This effective reason is religion. Religions have an extremely important place in believers' effective and permanent behaviors.

"Allah wants one of you to do something in the best and most beautiful way when it does something" narration, Hz. It was stated during a tomb excavation, upon the death of the Prophet's son Ibrahim. Namely; Hz. The Prophet comes to the head of the grave that was excavated when his son Ibrahim passed away, He sees that there is a hole on the edge of the tomb and asks the people who dig the grave to close that hole. Those there asked the Prophet why they should do this.

The Prophet said, "Yes, it will neither help nor harm the dead. However, it bothers the eye of the living and does not look nice. When a servant does a deed, Allah wants him to do it perfectly. " It is reported that he gave the answer. In the deed of this narration Mohammed b. Ömer al-Vâkidî was criticized by some tabakât owners. For this reason, it can be thought that the narration falls within the scope of "weak hadith". However, the fact that the same event was reported by others strengthens the narration. In addition, there are many verses about the subject in the Quran. In addition, there are hadiths in the Sunnah of the Prophet, as the work is sound and aesthetic. For example: "Your image has been made beautiful. Do not make it ugly, protect it by the things that will maintain the beauty of your image. In addition to the hadith, "Allah is good and loves those who do well."

As a result, this hadith that we examine has been criticized in general due to some of its narrators. But both are supported by another narration does not carry any negativity in terms of textual criticism of the methodology. The hadith, "Allah wants one of you to do it in the best and most beautiful way when he does a job" should be regarded as an unforgettable value and beauty of behavior, and should be turned into a lifestyle

**Keywords:** Aesthetics, Behaviour, Value, Education, Robust, Job, Weak Hadith.

## GİRİŞ

İslam, Kur'an ayetleri ve Hz. Peygamber'in sahih hadisleri üzerine bina edilmiştir. Bu ayet ve hadislerde güzellik ve estetik hakkında pek çok malumat bulunmaktadır. Nitekim Kur'an insanın mükemmel bir şekilde yaratıldığını,<sup>1</sup>

---

<sup>1</sup> Tîn, 95/4.

gökyüzüne bakıldığında orada herhangi bir eksikliğin bulunamayacağını<sup>2</sup> ve insanların Allah’ın yarattığı yeryüzünü gezip dolaşarak ondaki güzellikleri görmeleri gerektiğinden bahsetmektedir.<sup>3</sup>

Hız. Peygamber’in güzelliğe ve estetiğe verdiği önemi ifade eden pek çok hadisi siyer, tarih ve hadis kaynaklarında yer almaktadır. Konuyla ilgili bazı eserler yazılmış olmakla beraber<sup>4</sup> bu çalışmamızda tekil bir rivayet üzerine odaklanarak o rivayetin subutu üzerinde değerlendirmeler yaparak değerler eğitimi bağlamındaki önemi üzerinde durulacaktır. Rivayetin subutu konusunda öncelikle rivayetin tüm tarik, şâhid ve mutâbî toplanacak, rivayeti aktaran kişilerin (râvilerin) güvenilirlik durumları sorgulandıktan sonra ifade ettiği anlamın Kur’an-Sünnet bütünlüğü çerçevesinde değerlendirilmek suretiyle gerçeklik derecesi araştırılacaktır. Daha sonra da, rivayetin günlük hayatta insanlara rehberlik etmesi yönü gözetilerek, gerek değerler eğitimi açısından ve gerekse davranış estetiği açısından, hadisin önemi ortaya konulmaya çalışılacaktır. Zira ele alacağımız bu rivayet İslam’ın estetiğe verdiği önemi ifade etme açısından önemli olduğunu düşünmekteyiz. “Allah yaptığı işi en iyi yapanları sever” sözünün sahibinin Hz. Peygamber olarak kabul ettiğimizde, işini sağlam ve güzel yapan bir müslümanın Allah tarafından sevileceğini beyan ederek ahlaki bir prensip de ortaya koymaktadır.

### 1. Davranış Estetiği ve Değerler Eğitimi Nedir?

Estetik, genel anlamda, güzeli ve güzelliği konu olarak inceleyen, güzelliğin iyi, hoş, yüce, trajik gibi konularla ilişkisini açıklayan bir ilim dalı olarak tanımlanır.<sup>5</sup> Estetik, sanat felsefesi ile çok sık karıştırılır. Aslında estetik, sanat felsefesini de içine alan bir ilim dalıdır. Çünkü sanat felsefesi, insan yapıtı olan ürünler ile ilgilidir. Örneğin doğa güzelliği, sanat felsefesinin konusu değildir. Onun için doğa güzelliği sanat olarak kabul edilmez. Bundan dolayı, Hegel ve onun gibi düşünen özellikle materyalist filozoflar, doğa güzelliğini estetik güzellik içinde görmezler. Hatta Hegel’e göre, insanın aklındaki çirkin bir düşünce bile, doğa güzelliğinden daha güzeldir.<sup>6</sup> Çünkü insan aklındaki çirkin düşünce, bir insan ürünü olarak vardır. Oysa doğa güzelliği, kendiliğinden oluşmuş bir güzelliştir ve insan eli değmemiştir.

Davranış estetiği ve Değerler eğitimi sonucunda, güzel davranışların kişide kalıcı hale gelmesi anlamında kullanılmaktadır. Bu anlamda değerler eğitimi dendiği zaman, insanın çocukluk yıllarında, özellikle aile ile başlayan, okul ve çevreden alınan değerlerle devam eden bir süreç kastedilmiş olur. Bu süreç sonunda insanda, ahlaki

<sup>2</sup> Mülk, 67/3-4

<sup>3</sup> Âl-i İmrân, 3/137; el-En’am, 6/11; el-Ankebût, 29/20; Duhân, 44/38; Câsiye, 45, 3-5.

<sup>4</sup> Osman Mutluel, Kur’an ve Estetik (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2016); Hüseyin Akyüz, *Nebevi Öğretide Estetik Anlayış* (Ankara: Fecr Yayınları, 2016); Turan, Koç, “İslam Sanat Geleneği ve Estetik” Eskiye, 2010; Adem, Çalқан, “İslam Estetiği Üzerine Bir Deneme” Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 10 (1998).

<sup>5</sup> Ahmet Cevizci, *Felsefe Sözlüğü* (İstanbul: Paradigma Yayınları, 2013), 587.

<sup>6</sup> Georg, F. W, Hegel, *Estetik I*, çev. T. Altuğ & H. Hünler, (İstanbul: Payel Yayınları, 1994), 1, 2, 130.

açından iyi, estetik açıdan güzel olarak vasıflanan davranışlar gelişir ve ömür boyu devam eder.<sup>7</sup>

## 2. Hadisin Tahric ve Tahlili

“Allah, Sizden birinizin bir iş yaptığında onu en iyi ve en güzel şekilde yapmasını ister” rivayeti, Hz. Peygamberin oğlu İbrahim’in vefatı üzerine, kazılan bir mezar hâdisesi sırasında ifade edilmiştir. Şöyle ki; Hz. Peygamber, oğlu İbrahim vefat edince kazılan mezarın başına gelir, mezarın kenarında bir oyuk bulunduğunu görür ve mezarı kazan kişilerden o oyuğu kapatmalarını ister. Oradakiler Hz. Peygamber’e bunu niçin yapmaları gerektiğini sorduklarında ise Hz. Peygamber onlara “ أما إنها لا / Evet, o ölüye fayda da vermez, zarar da. Ancak, dirinin gözünü rahatsız eder hoş görünmez. Allah, kul bir iş yapınca onu mükemmel yapmasını ister.” cevabını verdiği nakledilmektedir.<sup>8</sup>

Bu hâdis, Sîrîn adındaki bir sahâbî tarafından nakledilmektedir. İbn Sa’d’ın (ö. 230/845) eserinde zikrettiği bu rivâyetin isnad zinciri; Muhammed b. Ömer > Usâme b. Zeyd b. el-Leysî > Münzir b. Ubeyd el-Medenî > Abdurrahman b. Hassan b. Sâbit > Sîrîn’den oluşmaktadır. Benzer bir isnad zinciriyle rivayet Taberânî, (ö. 360/970)<sup>9</sup> Ebû Nuaym el-İsfahânî, (ö. 430/1038)<sup>10</sup> Beyhakî (ö. 458/1065)<sup>11</sup> ve İbn Asâkîr’in (ö. 571/1175)<sup>12</sup> eserlerinde de bulunmaktadır.

Tarih ve tabakât kitaplarına baktığımızda Sîrîn’i, Mısır ve İskenderiye hükümdarı olan Mukavkıs’ın Hz. Peygamber’e hediye olarak gönderdiği Marie’nin kız

<sup>7</sup> Osman Mutluel, *İslam Düşüncesinde Yetkinlik Kavramı ve İnsanın Yetkinleşmesi*, (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2013), 143-153.

<sup>8</sup> Rivayetin tamamı şöyledir: Hasan b. Sâbit annesi Sîrîn’in şöyle dediğini nakletti: “İbrahim’in vefatında bulundum. Hz. Peygamber, kız kardeşim (Marie) ve ben diğer zamanlarda çığlık attığımızda bize bir şey demezken İbrahim’in vefatın sırasında ise bağırp çağırmanızı yasakladı. İbrahim’i Hz. Peygamber ve Fadl b. Abbas yıkadı. Cenaze mezarlığa götürüldü. Daha sonra Hz. Peygamber’i mezarın başında gördüm. Fadl b. Abbas ve Usâme b. Zeyd kabre indi, ben de kabrin başında ağlıyordum, ağlamamdan dolayı kimse bana bir şey demedi. O gün güneş tutulmuştu. İnsanlar güneş tutulmasının İbrahim’in vefatı üzerine olduğu söylediklerinde Hz. Peygamber “Güneş hiçbir kimsenin yaşaması veya ölmesi üzerine tutulmaz” buyurdu. Sonra kerpiçde bir açıklık gördü ve kapatılmasını emretti. Hz. Peygamber’e bunu niçin yapmaları gerektiği sorulunca “Evet, o ölüye fayda da vermez, zarar da. Ancak, dirinin gözüne zarar verir, rahatsız eder. Allah, kul bir iş yapınca onu mükemmel yapmasını ister.” buyurdu. Bkz. İbn Sa’d, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa’d b. Menî’ el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî, *Kitâbu’t-Tabakâti’l-Kubrâ*, (Kahire: Mektebetu’l-Hancı, 2001), 1/119.

<sup>9</sup> Taberânî, Ebû’l-Kâsım Süleyman b. Ahmed et-Taberânî, *el-Mu’cemu’l-Kebîr*, thk. Hamdi b. Abdilmecid es-Silefî (Kahire: Mektebetu İbn Teymiyye), 24/306.

<sup>10</sup> Ebû Nuaym el-İsfahânî, Ebû Nuaym Ahmed b. Abdullah b. Ahmed b. İshak Musâ Mihrân el-İsfahânî, *Ma’rifetu’s-Sahabe*, thk. Adil b.Yusuf el-Azâzî (Riyad: Dâru’l-Vatan, 1998), 7/3366.

<sup>11</sup> Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Huseyn el-Beyhakî. *es-Sunenu’l-Kubrâ*, thk. Muhammed Abdulkâdir Ata (Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, 1424/2003), 3/468, (No. 6350).

<sup>12</sup> İbn Asâkîr, Ebû’l-Kasım Ali b. el-Huseyin b. Hibetullah b. Abdullah, *Târîhu Medînetu Dimaşk*, thk. Ömer b. Ğarâme el-Amrî (Beyrut: Dâru’l-Fikr, 1995), 14/290.

kardeşi olarak görmekteyiz. Daha sonra da Hz. Peygamber’in onu, meşhur şair Hassan b. Sabit’e hediye ettiği zikredilmektedir.<sup>13</sup>

İsnadın ikinci sırasında yer alan Abdurrahman b. Hassan b. Sâbit ise Sîrîn - Hassan b. Sabit çiftinin oğullarıdır. Tabakât sahiplerinin Abdurrahman b. Sâbit hakkında “muhaddislikten çok şiirle meşgul olduğu” zikredilmekte ise de hadis ilmi açısından olumsuz bir değerlendirmenin bulunmadıklarını görmekteyiz.<sup>14</sup>

İsnaddaki üçüncü râvi Munzir b. Ubeyd el-Medenî hakkında Buhârî, (ö. 256/869) Hz. Ebû Bekr’in torunu Kâsım b. Muhammed b. Ebu Bekr es-Sıddîk’den hadis işittiğini, kendisinden de Amr b. el-Hâris’in hadis aldığını nakletmektedir.<sup>15</sup> Zehebî (ö. 748/1348) onu sika bir râvi olarak vasıflandırmaktadır.<sup>16</sup> Ayrıca Ebû Davud<sup>17</sup> ve Nesâî,<sup>18</sup> Munzir b. Ubeyd el-Medenî’nin rivâyet ettiği hadisleri kitaplarında yer vermişlerdir.

İsnadda yer alan Usâme b. Zeyd el-Leysî’nin künyesi Ebû Zeyd’dir. İbn Sa’d, (ö. 230/844) hadisleriyle ihticac edilemeyeceğini zikrederken,<sup>19</sup> Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855) Yahya b. Sa’id’in Usâme b. Zeyd el-Leysî’yi zayıf bulduğunu bundan dolayı da naklettiği rivayetleri kitabına almadığını belirtmektedir.<sup>20</sup> Nesâî, (ö. 303/915) Usâme b. Zeyd el-Leysî hakkında kuvvetli bir hadisçi olmadığını söylemekle beraber<sup>21</sup> İclî, (ö. 261/874) onu sika râvilerini topladığı kitabında ismini zikretmiştir.<sup>22</sup>

İsnadın ilk râvisi Muhammed b. Ömer el-Vâkıdî hakkında Buhârî (ö. 256/870), hicri 206/823 tarihinde vefat ettiğini Bağdat’ta kadılık yaptığını, İmâm-ı Mâlik (ö.

<sup>13</sup> İbn Sa’d, *et-Tabakâtu’l-Kubrâ*, 6/261; İbn Hibbân, Muhammed b. Hibbân b. Ahmed Ebî Hâtim et-Temîmî, *Kitâbu’s-Sikât*, (Haydarabad: Dâiratu’l-Meârifî’l-Osmaniyye, 1973), 3/ 185; İbn Abdilber, Ebû Ömer b. Yusuf, *el-İstîâb fî Ma’rifeti’l-Ashâb*, thk. Ali Muhammed el-Becâvî (Beyrut: Dâru’l-Cil, ts.), 1/60.

<sup>14</sup> İbn Sa’d, *et-Tabakâtu’l-Kubrâ*, 6:261; İbn Hibban, *Kitâbu’s-Sikât*, 5/89.

<sup>15</sup> Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu’fî el-Buhârî, *et-Târîhu’l-Kebîr*, (Haydarabad: Dâiratu’l-Meârifî’l-Osmaniyye, ts.), 7/357.

<sup>16</sup> İbn Hibbân, *Kitâbu’s-Sikât*, 8/480; İbn Asâkir, *Târîhu Medînetu Dımaşk*, 40/296. Zehebî, Şemsuddin, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed ez-Zehabî ed-Dımaşkî, *el-Kâşif fî Ma’rifeti Men lehu Rivâyetu fî Kutubi’s-Sitteti ve Haşiye İbnu’l-Acemî el-Halebî*. (Cidde: Muessesetu’l-Ulûmu’l-Kur’an, 1992), 2/295.

<sup>17</sup> Ebû Davud, Süleyman b. Eş’as es-Sicistânî, *es-Sünen*, thk. Şuayb el-Arnaûd-Muhammed Kamil Karabelli (Dımaşk: Dâru’r-Risâleti’l-Âlemiyeye, 1430/2009), “Buyu”, 68, (No. 3495).

<sup>18</sup> Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb en-Nesâî, *es-Sünen (el-Muctebâ)*, (Haleb: Mektebetu’l-Matbuâtu’l-İslamî, 1986), “Sıyâm”, 23, (No. 2214), “Buyu”, 39, (No. 4604).

<sup>19</sup> İbn Sa’d, *et-Tabakâtu’l-Kubrâ*, 7/551.

<sup>20</sup> İbn Ebî Hâtim, Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed b. İdrîs er-Râzî, *Kitâbu’l-Cerh ve’t-Ta’dîl*, (Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, 1953), 2/285; İbn Hacer, Ebû’l-Fadl Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî, *Tehzîbu’t-Tehzîb*, (Haydarâbad: Dâiratu’l-Meârifî’n-Nizâmiyye, 1325), 10/302.

<sup>21</sup> İbn Adî, Ebû Ahmed Abdullah b. Adî b. Abdillâh el-Cürcânî, *Kâmil fi’d-Duafâ’i’r-Ricâl*. thk. Adil Ahmed Abdulmevcûd- Ali Muhammed Muavvid (Beyrut: Kitâbu’l-İlmiyye, 1997), 2/77.

<sup>22</sup> İclî, Ahmed Abdullah b. Sâlih Ebi’l-Hasan el-İclî, *Târîhu’s-Sikât bi tertîbî Nureddîn b. Ali b. Ebî Bekr Süleyman el-Heysemî*, (Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, 1984), 1/60.

179/795) ve Ma'mer b. Râşid'in (ö. 153/770) onun hakkında sukût ettiklerini, Ahmed b. Hanbel'in (ö. 241/855) ve İbn Numeyr'in (ö. 234/849) rivâyetlerini terk ettiklerini belirtmektedir.<sup>23</sup> İbn Ebî Hâtim (ö. 327/938) ise eserinde Muhammed b. Ömer el-Vâkıdî hakkında Ahmed b. Hanbel'in hadisleri değiştirdiğini, İbn Râhûye'nin (ö. 238/853) ise Vâkıdî'nin hadis uydurduğuna dair sözünü nakletmektedir. Yine İbn Ebî Hâtim, babasına sorduğunda babasının Vâkıdî hakkında "metruku'l-hadis" dediğini zikretmektedir.<sup>24</sup> Her ne kadar Vâkıdî hakkında bu şekilde ağır cerh ifadeleri kullanılsa da kendisinin tarih ve meğâzi müellifi olması dolayısıyla rivayetleri nakletme konusunda muhaddisler kadar titiz davranmamış olabileceğini de gözden uzak tutmamak gerekir. Ayrıca onun kuvvetli bir hafızaya sahip olduğunu ve hadis sahasında bir otorite olarak gören alimler de bulunmaktadır.<sup>25</sup> Bu nedenle onun "Metruku'l-hadis" gibi ağır bir cerh lafzını içeren bir kelime ile vasıflandırılması, tartışılması gereken bir husus olduğunu burada zikretmemiz gerekmektedir.<sup>26</sup>

Cerh ve ta'dîl muelliflerinin, hem Usâme b. Zeyd el-Leysî hem de Vâkıdî'yi cerh etmeleri sebebiyle rivayet sened açısından kusurlu hale gelmiş olmaktadır. Heysemî (ö. 807/1405) ise *Zevâid*'inde Usâme b. Zeyd el-Leysî'yi zikretmeksizin sadece Vâkıdî'nin zayıf olduğunu söyleyerek diğer râvileri sika olduklarını belirtmektedir.<sup>27</sup>

Zikrettiğimiz bu rivayette her ne kadar senedinde zayıf hatta bazı alimler tarafından metruku'l-hadis olarak kabul edilen Vâkıdî olsa da Abdürrezzâk es-San'ânî'nin (ö. 211/826) aynı hâdiseyi iki farklı râviden daha naklettiğini görmekteyiz. Bunlar Zeyd b. Eslem (ö. 136/754) ve Mekhûl b. Ebî Muslim (ö. 112/730)'dir.

Zeyd b. Eslem'den nakledilen rivayette Rasullah'ın kabrin başındaki kazıcılara "Şöyle yapsak bir şey olmaz demeyiniz. Allah işini sağlam yapanı sever" buyurduğu bildirilmektedir.<sup>28</sup>

Rivayetin senedine baktığımızda ise isnad zincirinin Abdürrezzâk es-San'ânî > Ma'mer b. Râşid (ö. 153/770) > Zeyd b. Eslem (ö. 136/754) ve Hz. Peygamber şeklindedir.

<sup>23</sup> Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, 1/178.

<sup>24</sup> İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 1/22.

<sup>25</sup> Hatîp el-Bağdâdî, Ebû Bekr Ahmed b. Alî b. Sâbit el- Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Medineti's-Selâm*, Thk. Beşşâr Avvâd (Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 2001/1422), 4/9; Zehebî, *Mizânü'l-İ'tidâl fî Nakdi'r-Ricâl*, Thk. Ali Muahmmmed el-Bucâvî, (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1963/1382), 3/663-664.

<sup>26</sup> Rıdvan Yarba, "Cerh ve Ta'dîl Âlimlerine Göre Vâkıdî", Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 14 (2), 163. Ahmed, İmtiyaz, "Bir Muhaddis Olarak Vâkıdî", çev. Ramazan Özmen, Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 3, 433.

<sup>27</sup> Heysemî, Nureddin Ali b. Ebî Bekr el-Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid*, (Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, ts.), 4/98.

<sup>28</sup> Abdurrezzâk Ebû Bekr Abdurrezzâk b. Hemmâm b. Nâfi' es-San'ânî el-Himyerî, Abdürrezzâk b. Hemmâm es-San'anî. *el-Musannef*, thk. Habîburrahmân el-A'zamî (Beyrut: Mektebetü'l-İslâmiyye, 1403), 3/507, (No. 6498).

Rivayeti nakleden Zeyd b. Eslem, (ö. 136/754) tâbiûndan olup Hz. Ömer’in âzatlısıdır. Tabakât yazarları, Zeyd b. Eslem hakkında çok hadis bildiğini ve sika bir râvi olduğunu zikrederlerken tabiûnun meşhur mürsel hadis nakleden râvilerinden olduğunu da belirtmektedirler.<sup>29</sup>

Rivayetin ikinci râvisi imam, hafız ve insanların en sağlamı olarak takdim edilen, Yemen bölgesinde hadisleri ilk eser tansif eden tâbiî, muhaddis ve fakih Ebû Urve Ma’mer b. Râşid el-Basrî es-San’ânî (ö. 153/770)’dir.<sup>30</sup>

Rivayeti Ma’mer’dan alan da onun hemşehrisi musannef sahibi Abdürrezzâk es-San’ânî’dir. Buhârî, (ö. 256/870) Abdürrezzâk es-San’ânî hakkında kitabından naklettiklerinin daha doğru olduğunu söylerken<sup>31</sup> İbn Ebî Hâtim, pek çok hadisçiden daha kuvvetli bir hafızaya sahip olduğunu belirtmektedir.<sup>32</sup> Zehebî kendisini “el-hâfizu’l-kebîr ve sâhibu’t-tesânîf olarak takdim etmektedir.”<sup>33</sup>

Senedden de görüleceği üzere rivayet, sahâbî râvisi bulunmaması sebebiyle usulcüler tarafında zayıf hadis çeşitlerinden olarak kabul edilen mürsel hadis<sup>34</sup> kapsamına girmektedir. Zira rivayeti nakleden Zeyd b. Eslem, (ö. 136/754) tâbiûndan Hz. Ömer’in âzatlısıdır. Kanaatimizce bu rivayet muhtemelen Zeyd b. Eslem’e Câbir b. Abdullah ve Atâ b. Yesâr kanalıyla ulaşmıştır. Zira İbrahim’in vefatını anlatan rivayetlerin içerisinde Câbir b. Abdullah ve Atâ b. Yesâr’ın da rivayeti bulunmaktadır.<sup>35</sup> Nitekim İbn Sa’d, da Zeyd b. Eslem’in Atâ b. Yesâr’dan rivayette bulunduğunu belirtmektedir.<sup>36</sup> Ayrıca Zeyd b. Eslem’in Atâ b. Yesâr’dan naklettiği pek çok rivayetin Kütüb-i Sitt’e de yer almaktadır. Nitekim sadece Buhârî’nin *el-Câmi’u’s-*

<sup>29</sup> İbn Sa’d, *et-Tabakâtu’l-Kubrâ*, 7/507; Buhârî, *et-Târîhu’l-Kebîr*, 3/387; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dîl*, 3/555; İbn Hacer, *Tehzîbu’t-Tehzîb*, 3/395.

<sup>30</sup> İbn Sa’d, *et-Tabakâtu’l-Kubrâ*, 8/105; Buhârî, *et-Târîhu’l-Kebîr*, 7/138; Zehebî, *Tezkiretu’l-Huffâz*, (Haydarâbâd: Dâiratu’l-Meârifî’l-Osmaniyye, 1958), 1/190. İbrahim Hatiboğlu, “Ma’mer b. Râşit”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 27/552-554; Ayrıca Bünyamin Erul’un Ma’mer b. Râşid hakkında yapmış olduğu çalışmada Zeyd b. Eslem’den 42 rivayet aldığını zikretmektedir. Bkz. Bünyamin Erul, *Hadis Tetkikleri Eleştirel Bir Yaklaşım*, (Ankara: Otto Yayınları, 2016), 143.

<sup>31</sup> Buhârî, *et-Târîhu’l-Kebîr*, 6/130.

<sup>32</sup> İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dîl*, 6/39.

<sup>33</sup> Zehebî, *Tezkiretu’l-Huffâz*, 1/190.

<sup>34</sup> Mürsel hadisi İbn Salah (ö. 643/1245) “Büyük Tâbiûnun sahâbeden bir grupla görüştüktan (hadis aldıktan) sonra hadise Kâle Rasulullah ... şeklinde başlamalarıdır” şeklinde tarif etmektedir. Bkz. İbn Salah, Ebû Amr Takıyyüddîn Osmân b. Salâhiddîn Abdirrahmân b. Mûsâ eş-Şehrezûrî, *Ulûmu’l-Hadîs*, thk. Nureddîn Itr (Dımaşk: Dâru’l-Fikr, 1986/1407), 51; Talat Koçyiğit, *Hadis Usûlü*, (Ankara: TDV Yayınları 1997), 68.

<sup>35</sup> Muslim, Ebul-Hüseyn Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî, *el-Câmi’u’s-sahîh*, thk. Muhammed Fuâd b. Abdalbâkî (Beyrut: Dâru İhyâu’-Turâs. ts.), “Kusuful” 3, (No. 10); İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr Abdullâh b. Muhammed b. Ebî Şeybe İbrâhîm el-Absî el-Kûfî, *Kitâbu’l-Musannef fi’l-Ehâdis ve’l-Eser*, (Beyrut: Dâru’t-Tâc, 1409/1989), “Salât” 6747, (No. 8304).

<sup>36</sup> İbn Sa’d, *et-Tabakâtu’l-Kubrâ*, 7/507.



*Sahîh* adlı eserinde Zeyd b. Eslem'in Atâ b. Yesâr'dan aldığı rivayet sayısı (Şamile'ye göre) yirmi dokuzdur.<sup>37</sup>

Hız. Peygamber'in oğlu İbrahim'in vefatını ve defin esnasında buyurmuş olduğu sözlerin nakledildiği diğer bir rivayette Mekhûl b. Ebî Muslim (ö. 112/730)'den gelmektedir. Ondan nakledilen rivayette de Hız. Peygamber oğlu İbrahim'in kabri başında iken mezarda bir açıklık gördüğü ve kazıcılardan onu kapatmalarını (düzeltmelerini) istediği daha sonra "Bu durum ölüye ne fayda verir ne de zarar. Fakat bu şekilde olursa hayattakilerin gözlerine daha güzel gözükür." buyurduğu nakledilmektedir.<sup>38</sup> Rivayetin isnadı Abdürrezzâk es-San'ânî > Süfyân-ı Servî > Ebu'l-Alâ' (Sa'd b. Ebî Hilâl) > Mekhûl b. Ebî Muslim'den oluşmaktadır.

Tâbiûndan olan Mekhûl b. Ebî Muslim, Ubâde b. Sâmit, Ebû Hureyre, Hız. Âişe, Ummu Eymen ve Enes b. Mâlik gibi pek çok sahâbeden hadis aldığı zikredilirken kendisinin sika ve sadûk bir muhaddis olduğu belirtilmektedir. Ayrıca Mekhûl b. Ebî Muslim'in de Zeyd b. Eslem gibi mürselleri ile şöhret bulduğu kaydedilmektedir.<sup>39</sup>

Senedin ikinci râvisi ise künyesi Ebu'l-Alâ' el-Mısırî olan Sa'd b. Ebî Hilâl'dir. Râvi'nin Mısır'da doğduğu Medine'de büyüdüğü zikredilmekte onun da Câbir b. Abdullah ve Enes b. Mâlik'ten mürsel rivayetlerde bulunduğu belirtilmektedir.<sup>40</sup> İbn Sa'd adı geçen râvinin sika olduğunu zikrederken<sup>41</sup> İbn Ebî Hâtim "لا بأس به" / hadis rivayetinde sakınca yoktur" şeklindeki kanaati aktarmaktadır.<sup>42</sup>

İsnadın diğer râvisi de tam adı Ebû Abdillâh Süfyân b. Saîd b. Mesrûk es-Sevrî el-Kûfî olan Süfyân-ı Servî (ö. 161/778)'dir. Tabakât sahipleri onu sika, sebt, hucdet, hâfiz gibi sıfatlarla vasıflandırmaktadırlar.<sup>43</sup>

Rivayetin son râvisi ise Abdürrezzâk es-San'ânî'dir ki cerh ve ta'dîl yönünden kuvvetli bir hafızaya sahip, sika, günevilir bir râvî olduğu belirtilmektedir.<sup>44</sup>

<sup>37</sup> Örnekler için bkz. Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî el-Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, (Haydarâbâd: Dâiretu'l-Meârifî'l-Osmanî, 2010), "İmân", 21, (No:29); "İmân", 31, (No:41); "Vudu", 7, (No:140).

<sup>38</sup> Abdürrezzâk, *el-Musannef*, 3/508, (No. 6499).

<sup>39</sup> Zehebî, *Tezkiretu'l-Huffâz*, 1/107; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, 10/291. Ayrıca bkz. Muhammed Fatih Kesler, "Zeyd B. Eslem" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2013), 44/319.

<sup>40</sup> Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, 3/519; Mizzî, Ebu'l-Haccâc Yûsuf b. Abdurramân el-Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl fî Esmâ'ir-Ricâl*, thk. Beşşâr Avvâd Marûf (Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 1992), 11/94; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, 4/94.

<sup>41</sup> İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, 9/521.

<sup>42</sup> İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 4/71. Ayrıca bkz. Hıbbân, *Kitâbu's-Sikât*, 6/374; İclî, *Târîhu's-Sikât*, 1/189.

<sup>43</sup> İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, 8/492; Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, 4/92; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 4/222; Zehebî, *Tezkiretu'l-Huffâz*, 1/203.

<sup>44</sup> Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, 6/130; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 6/39; Zehebî, *Tezkiretu'l-Huffâz*, 1/190.

Şahit olarak zikrettiğimiz her iki rivayetin de ortak yönü sahâbî râvilerinin bulunmamasıdır ki böyle hadislere usulcüler “Mürsel hadis” ismini vermektedirler.<sup>45</sup> Fakat incelediğimiz Sîrîn’den nakledilen rivayette böyle bir durum sözkonusu değildir. Rivayetin senedi muttasıl olmakla beraber bu defa da isnadında cerhe uğramış râvi bulunması sebebiyle rivayet, zayıf hadis kategorisine girmektedir. Her ne kadar böyle olsa da aynı hâdiseyi anlatan iki rivayetin daha bulunması bu rivayeti dikkate almamız gerektiği sonucunu doğurmaktadır. Bu nedenle şimdi de rivayet metninin Kur’an ve Sünnet çerçevesinde, İslam’ın genel prensiplerine uygun olup olmadığının incelenmesi gerekmektedir.

### 3. Hadisin Kur’an Çerçevesinde Değerlendirilmesi

Müslüman ahlakında yapılan işin baştan savma olarak değil, olabildiğince en iyi ve en güzel bir şekilde yapılması gerektiği anlayışı bulunmalıdır. Zira bizleri vareden Yüce Allah “الخالقين احسن/Ahsenu’l-Hâlikîn” dir. Onun yaratması, kusursuz ve harikuladedir. Bu kavram Kur’an’da iki ayette yer almaktadır. Birincisi Mu’minûn sûresinde insanın yaratılışı safha safha anlatıldıktan sonra ayet, “فتبارك الله احسن الخالقين/ Yapanların en güzeli olan Allah pek yücedir.”<sup>46</sup> şeklinde sona ermektedir. Diğeri ise Saffât suresinde yer alan “أندعون بعلا أحسن الخالقين/ En güzel yaratana bırakıp da Baal’e mi taparsınız” şeklindeki ayettir.<sup>47</sup> Mu’minûn sûresindeki ayeti tefsir eden müfessirler “خالق/Hâlik” kelimesini “صانع/Yapan” şeklinde yorumlamışlardır.<sup>48</sup> Nitekim Yine Tîn suresinde de Allah’ın bu yapması/yaratması yine ح-س-ن/ha-se-ne fiilinden türetilmiş احسن /Ahsene kelimesi ile ifade edilerek “insanın en güzel sûrette yaratıldığı” bildirilmektedir.<sup>49</sup> Allah’ın “Ahsenu’l-Hâlikîn” oluşunu sadece insanın yaratılışında değil, kâinatın yaratılışında ve düzeninde de görmemiz mümkündür. Nitekim Kur’an’da kâinatın yaratılışı ve düzeniyle ilgili olarak göklerin direk olmaksızın yükseltildiği,<sup>50</sup> dağların birer kazık gibi yere oturtulduğu<sup>51</sup> gibi pek çok örneği bulabiliriz.<sup>52</sup> Hatta şu örneği de verebiliriz ki Allah Teâla, Hz. Meryem’e Cibrîl’i

<sup>45</sup> Bkz. İbn Salah, *Ulûmu’l-Hadîs*, 51; Talat Koçyiğit, *Hadis Usûlü*, 68. Selahaddin Polat, Mürsel hadislerle ilgili olarak tâbiûn döneminde bu tür rivayetlerin yaygın olduğunu belirttikten sonra mürsel hadislerin o dönemde kabul edilip-edilmeme durumunun tartışılmadığını hatta kabulü konusunda icma olduğunu zikretmektedir. Bkz. Selahaddin Polat, *Mürsel Hadislerin Delil Olma Yönünden Değeri*. (Ankara: TDV Yayınlar, 1985), 74.

<sup>46</sup> el-Mu’minûn, 23/14.

<sup>47</sup> es-Saffât, 37/125.

<sup>48</sup> Taberî, Ebû Ca’fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmulî et-Taberî el-Bağdâdî, *Câmiu’l-Beyân An Te’vîli Âyi’l-Kur’ân*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Turkî (Kâhire: Dâru Hicr, 2001), 17/23

<sup>49</sup> et-Tîn, 95/4

<sup>50</sup> er-Ra’d, 13/2

<sup>51</sup> el-Gâşiye, 88/17-20

<sup>52</sup> el-Gâşiye, 88/17

gönderirken sıradan bir insan olarak değil, boyu-posu düzgün ve gençliği üzerinde biri olarak göndermiştir.<sup>53</sup>

Bütün bunlar Allah Teâlâ'nın yaratmasındaki (iş yapmasındaki) kusursuzluğunun örnekleridir.<sup>54</sup> Ayrıca Yüce Allah bizlere "Yaptığınız işleri güzel yapın. Allah güzel yapanları sever"<sup>55</sup> buyurarak yapılan işlerin, en güzel ve en sağlam bir şekilde yapılmasını emretmektedir. Nitekim Hz. Dâvut'a da zırh yaparken işini sağlam yapmasını öğütlemektedir.<sup>56</sup> Kur'an'ı bizzat yaşayan Allah Rasûlü'nden "Allah, Sizden birinizin bir iş yaptığında onu en iyi ve en güzel şekilde yapmanızı ister" şeklinde bir buyruğun Kur'an'a ve İslam'ın temel değerlerine uygun bir ifade olduğunu söylememiz mümkündür.

#### 4. Hadisin Sünnet Çerçevesinde Değerlendirilmesi

Kur'an'ın bizzat uygulayıcısı ve müslümanlara örnek olan Hz. Peygamber'in yukarıda zikrettiğimiz ayetler çerçevesinde müslümanların yaptığını güzel ve sağlam yapmakla ilgili tavsiyelerin bulunmasını olağan karşılamamız gerekmektedir. Zira Kur'an'ın emirlerinde işin sağlam ve güzel yapılması emredilirken ayrıca O'nun Müslümanlar için örneklik ettiği de vurgulanırken<sup>57</sup> O'nun söz ve davranışlarında buna aykırı bir şey bulmamız mümkün değildir. Bu bağlamda yapılan işin düzgün ve sağlam yapılmasıyla ilgili Sirîn'den nakledilen "*Allah, Sizden birinizin bir iş yaptığında onu en iyi ve en güzel şekilde yapmasını ister*" rivayetinin bulunmasını bu çerçevede değerlendirebiliriz. Ayrıca işin sağlam yapılması ile ilgili başka rivayetler de bulunmaktadır. Bunlardan biri Hz. Aişe'den gelmektedir. Rivayet şöyledir; "إن الله يحب إذا عمل أحدكم عملاً أن يتقنه / *Şüphesiz Allah, biriniz bir iş yaptığında onu sağlam yapmasından hoşnut olur*". Rivayet, Ebû Ya'lâ el-Mevsilî (ö. 307/919),<sup>58</sup> Taberânî (ö. 360/970)<sup>59</sup> ve Beyhakî'nin (ö. 458/1065)<sup>60</sup> eserlerinde yer almaktadır. Rivayetin isnadı Mus'ab b. Abdullah > Beşir b. es-Sırrî > Mus'ab b. Sâbit > Urve b. Zubeyr > Hz. Aişe şeklindedir. Rivayette yer alan Mus'ab b. Sâbit'in dışındaki diğer râviler hakkında tabakât sahipleri sika olduklarını zikretmektedirler.<sup>61</sup> Mus'ab b. Sabit hakkında ise Yahya b. Maîn ve

<sup>53</sup> Ayette Hz. Meryem'e gelen insanı belirtmek için sadece بشر / insan kelimesi yeterli görülmemiş, kelimenin yanında onun sıfatı olarak سوي / Seviyye kelimesi de ona eklenmiştir. Bkz. Meryem, 19/17. Ayetin tefsiri için bkz. Kurtubî, Ebû Abdilleh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr el-Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Turkî (Beirut: Muessetu'r-Risâle, 2006), 13/429.

<sup>54</sup> Osman Mutluel, *Kur'an ve Estetik*. (İstanbul:Ötüken Yayınları, 2016), 82.

<sup>55</sup> el-Bakara, 2/195.

<sup>56</sup> Sebe, 34/11. Bkz. Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, 17/264.

<sup>57</sup> el-Ahzab, 33/21.

<sup>58</sup> Ebû Ya'lâ el-Mevsilî, Ahmed b. Ali b. el-Musennî et-Temîmî, *el-Musned*, thk. Huseyn Selîm Esed (Dımaşk: Dâru'l-Me'mûn li't-Turâs, 1989), 7/349, (No. 4386).

<sup>59</sup> Taberânî, Ebû'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed et-Taberânî. *el-Mu'cemu'l-Evsât*, (Kâhire: Dâru'l-Haremeyn, 1415/1995), 1/275.

<sup>60</sup> Beyhakî, *el-Câmi' li Şuabi'l-İmân*, thk. Abdu'l-A'lâ Abdu'l-Hamîd Hâmid (Riyad: Mektebetu'r-Rüşd, 1423/ 2003), 7/ 233, (No. 4930).

<sup>61</sup> Urze b. Zubeyr için bkz. İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 6/396; Mizzi, Ebu'l-Haccâc Yûsuf b. Abdurramân el-Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl fî Esmâi'r-Ricâl*, thk. Beşşâr Avvâd Marûf (Beirut: Muessesetu'r-Risâle, 1992), 20/11; Hişam b. Urve için bkz: İbn Ebî Hâtim, *el-*

Ahmed b. Hanbel, râvinin zayıf bir râvi olduğunu belirtmişlerdir.<sup>62</sup> Rivayeti değerlendiren Heysemî (ö. 807/1405) isnad zincirinde yer alan Mus’ab b. Sâbit’in zayıf kabul edilmekle beraber İbn Hibbân’ın aynı râviyi sika olarak vasıflandırdığını belirtmektedir.<sup>63</sup> İbn Hacer (ö. 852/1449) de Musâb b. Sâbit hakkında güçlü bir hadisçi olmadığını ve çok hata yaptığını kaydetmektedir.<sup>64</sup> Münâvî (ö. 1031/1622) râvi hakkında yapılan bu cerhden dolayı olsa gerekir rivayetin “Hasen-sahih” olduğunu belirtmektedir.<sup>65</sup> Elbânî de Mus’ab b. Sâbit adlı râviye yönelik bu olumsuz değerlendirmelere rağmen rivayetin şâhit rivayetlerinin bulunmasından dolayı rivayetin sıhhatine hükmetmektedir.<sup>66</sup>

Konuyla ilgili diğer bir şahit rivayette Kuleyb b. Şihâb’dan nakledilmektedir. Kuleyb b. Şihâb b. Mahbûb el-Cermî babasıyla birlikte cenazeye gittiklerini orada Hz. Peygamber’i gördüğünü kendisinin küçük olmasına rağmen aklı başında olduğunu belirttiikten sonra Hz. Peygamber’in “يحب الله العامل إذا عمل أن يحسن /Allah işini güzel yapan çalışanı/işçiyi sever” buyurduğunu nakletmektedir.<sup>67</sup>

Rivayetin isnad zinciri; Bekr b. Mukbil el-Basrî > el-Kâsım b. el-Vehbî el-Kufî > Kutbe b. el-A’lâ b. Minhâl el-Ganevî > Ebû’l-A’lâ b. el-Minhâl > Âsım b. Kuleyb el-Cermî Kuleyb b. Şihâb b. Mahbûb el-Cermî > Hz. Peygamber şeklindedir. Bu rivayeti de za’fa uğratan râvi ise Kutbe b. el-A’lâ b. Minhâl el-Ganevî dir. Başta Buhârî olmak üzere pek çok tabakât sahibi bu râvi hakkında hadis rivayetinde kuvvetli bir râvi olmadığını zikrederlerken bazıları ise onun hakkında “daifun/zayıftır” şeklindeki nitelemeleri kitaplarda yer almaktadır.<sup>68</sup> Heysemî, (ö. 807/1405) *Zevâid*’inde “Senedinde Kutbe b. el-Alâ vardır, o da zayıftır” diyerek rivayetin zayıf olduğunu zikrederken yukarıda zikrettiğimiz Hz. Âişe ve Kuleyb b. Şihâb rivayetlerini güçlendirmek için Sirîn’den nakledilen rivayete yer vermektedir.<sup>69</sup>

Zayıf hadis, sahih ve hasen hadislerin şartlarından birini veya bir kaçını kendisinde bulundurmayan hadisler olarak tanımlanmıştır. Elbette bütün zayıf

---

*Cerh ve't-ta'dîl*, 9/64; Bişr b. es-Sirî için bkz; İclî, *Târhu's-Sikât*, 1/80; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 2/358; Mus'ab. Abdullah için bkz; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 8/309; İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, 9/175.

<sup>62</sup> İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, 7/563; İbn Hibbân, *Kitâbu'l-Mecrûhîn*, thk. Muhammed İbrahim Zâyed (Halep:Dâru'l-Va'y, 1396), 2/367; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, 10/159.

<sup>63</sup> Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid*, 4/98.

<sup>64</sup> İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, 10/159.

<sup>65</sup> Münâvî, Muhammed Abdu'r-Rauf el- Münâvî, *Feyzü'l Kadîr Şerhu'l-Câmiu's-Sağîr*, (Beyrut: Dâru'l-Meârif, 1972), 5/150, (No. 6749).

<sup>66</sup> Elbânî, *Silsiletu'l-Ehâdîsi's-Sahîha*, (Riyad: Mektebetü'l-Maârif, 1995), 3/106, (No. 1113); a.mlf. *Sahîhu'l-Câmiu's-Sağîr*. (Beyrut: Mektebetü'l-İslâmî, 988), 1/383 (No. 1880).

<sup>67</sup> Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, thk. Hamdi Abdu'l-Mecîd es-Selefî (Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye. ts.), 19/199; Heysemî, Ebû Nuaym el-İsfahânî, Ebû Nuaym Ahmed b. Abdillâh b. İshâk el-İsfahânî, *Ma'rifetu's-Sahabe*, thk. Âdil b. Yûsuf el-Azâzî (Riyâd: Dâru'l-vatan, 1998),7/2397.

<sup>68</sup> Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, 7/191; Nesâî, *Kitâbu't-Duafâi ve'l-Metrûkîn*, (Beyrut: Muessetu Kutbu's-Sekafiyye,1405/1985), 203; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 7/141.

<sup>69</sup> Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid*, 4/98.

hadisler aynı derecede değildir. Zira senetteki veya metindeki kusurlar farklı farklıdır. Söz konusu şartların yok olmasıyla zayıf hadis de derecelere ayrılmaktadır. Bir kısmı senedi yani hadisi rivayet eden râviler sebebiyle zayıf durumunu düşerken, bir kısmı da Hz. Peygamber'e nisbet edilen söz ve davranışı ifade eden metin açısından tenkit edildiği için zayıf hadis sayılabilmektedir.<sup>70</sup> Fakat senedindeki râvi sebebiyle za'fa düşen rivayetler, farklı râvilerle rivayetin desteklenmesi halinde hasen-i li-gayrihi mertebesine çıkacağı belirtilmiştir.<sup>71</sup> İncelemekte olduğumuz bu rivayetin durumunu buna benzetmemiz mümkündür. Her ne kadar Vâkıdî tabakat sahipleri tarafından ağır bir şekilde cerh edilse de aynı hâdisenin başka râvilerce de nakledilmesi rivayeti kuvvetlendirmektedir. Yine de Sîrîn'den nakledilen rivayeti "zayıf hadis" olarak kabul etmek dahi belli şartları taşıması halinde zayıf hadis ile amel edileceği ilgili görüşlerin varlığından bahsetmemiz mümkündür.<sup>72</sup>

Tahricini yaptığımız rivayet, söz konusu râviler sebebiyle tenkit edilmekle birlikte mana itibarıyla Hz. Peygamber'in genel tutumunu yansıtmaktadır. Zira O, sadece işin sağlam ve estetik olmasının yanında giyim-kuşam gibi dış estetiğine de önem vermiş ve ashabını bu konuda sürekli uyarmıştır. Nitekim Rasûlullah'ın saç bakımı konusundaki takdir,<sup>73</sup> teşvik<sup>74</sup> ve uyarıları<sup>75</sup> hadis kaynaklarında yerini almıştır. Aynı şekilde dış görünüşün önemiyle ilgili olarak "*Size şekil verip de şeklinizi güzel yapan... Allah'tır*"<sup>76</sup> ayetinin işaret ettiği hususun korunmasıyla ilgili "*Suretiniz*

<sup>70</sup> Suyûtî, *Tedribü'r-râvî fî şerhi Takrîbi'n-Nevevî*, thk. Ebû Kuteybe el-Fârayâbî (Beyrut: Mektebetü'l-Kevser, 1415), 1/195; Talat Koçyiğit, *Hadis Istılahları*, (Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1985), 467.

<sup>71</sup> Talat Koçyiğit, *Hadis Usulu*, 42.

<sup>72</sup> Zayıf hadislerin değeri konusunda üç ayrı görüş bulunmaktadır. Bunlardan birincisi; Zayıf hadisle asla amel edilmez, ikincisi; Ne konuda olursa olsun mutlak olarak amel edilir, üçüncüsü ise; Daha orta yol veya daha ilmi olduğu söylenebilecek olan belli konularda veya belli şartları taşıması halinde amel edilebilir görüşüdür. Nitekim bu görüşte olanlar amellerin faziletiyle konularda belli şartlara bağlı olarak zayıf hadisle amel edileceği söylemişlerdir. Bkz. İsmail Lütfi Çakan, *Anahatlarıyla Hadis*. (İstanbul: Ensar Neşriyat, 1993), 195; Polat, "Zayıf Hadisle Amel" Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1983, 83-110; Gürler, "Zayıf Hadisle Amel Edilip Edilmeyeceği Tartışmaları Arasında Bir Çözüm Yolu: Telakkî Bi'l-Kabûl" Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2012/2, 5-22; Mahmut Demir, Mehmet Görmez, "Zayıf", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2013), 44/158.

<sup>73</sup> Ebû Davud, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî, *es-Sünen*, thk. Şuayb el-Arnaûd ve M. Kâmil Karabelli (Dımaşk: Dâru'r-Risâletil'l-Âlemiyye, 2009), "Tereccül", 19, (No. 4212); İbn Mâce, Ebû Abdullâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvîni, *es-Sünen*, thk. Muhammed Fuâd Abdalbâkî (Kahire: Dâru İhyâu Kutubi'l-Arabiyye, ts.) "Libas", 34, (No. 3627).

<sup>74</sup> Mâlik b. Enes, Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebî Âmir el-Asbahî el-Yemenî, *el-Muvatta'*, thk. Muhammed Fuâd b. Abdalbâkî (Beyrut: Dâru İhyâu'-Turâsî'l-Arabî, 1985), "Şa'ar", 2, (No. 6); Ebu Davud, *es-Sünen*, "Tereccül", 2, (No. 4163); Nesâî, *es-Sünen (el-Muctebâ)*, (Haleb: Mektebetü'l-Matbuâtü'l-İslamî, 1986), "Zîne", 61, (No. 5284).

<sup>75</sup> Ebu Davud, Libas, 17, (No. 4072), VI, 168; Mâlik b. Enes, *el-Muvatta'*, "Şa'ar", 2, (No. 7).

<sup>76</sup> el-Mu'min, 40/ 64-65.

*güzel kılınmıştır. Onu çirkinleştirmeyin, suretinizin güzelliğini devam ettirecek şeyleri koruyun” şeklinde yorumlanmıştır.<sup>77</sup>*

Dış görünüş, insanın kimliği ve kişiliğinin bir yansıması olarak görülmelidir. Zira insan, İbn Hacer’in ifadesiyle; “güzel ve sevimli bir dış görünüm sergilediği zaman dikkat çeker ve bunun neticesinde sözü dinlenen, fikrine itibar edilen bir kimse olur. Aksi durumda da tam tersi gerçekleşir”.<sup>78</sup> Ayrıca Hz. Peygamber’in güzel ve estetikle ilgili başka hadisleri de bulunmaktadır. Onlardan biri de “Allah muhsindir ve işlerin güzel yapılananı sever. Hatta hayvanı boğazladığınızda bile onu güzelce yapın, bıçağınız keskin olsun ve hayvana güzel davranın”<sup>79</sup> hadisini de burada zikretmek istiyoruz. Yine “Bir adam Hz. Peygamber’e gelerek güzel elbise ve ayakkabı giymeyi sevdiğini söylediğinde Allah Rasulu O kişiye “Allah güzeldir, güzeli sever”<sup>80</sup> buyurmuştur. “Kimin saçı varsa ona bakım yapın”,<sup>81</sup> tavsiyesiyle de Müslümanın dağınık ve bakımsız bir şekilde dolaşmaması gerektiğini ifade etmiştir. Nitekim Hz. Peygamber’in yanında kemikten bir tarağının olduğu ve onunla saçını taradığı nakledilmektedir.<sup>82</sup> Yine estetikle ilgili diğer bir başka hadisi de “Allah kuluna nimet verdimi nimetini onun üzerinde görmek ister.”<sup>83</sup> sözüdür.

Bu örnekleri çoğaltmamız mümkündür. Zira onun sünnetinde işin sağlam yapılmasıyla beraber göze de hoş görünmesi vardır.<sup>84</sup> İncelemeye çalıştığımız bu hadiste de Hz. Peygamber’in insanın hayatta yaptığı her şeyi güzel yapmasının yanında bu güzelliğin diğer insanlar tarafından da görülmesi ve toplum içerisinde bunun bir davranışa dönüşmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca bu uğraşının Allah tarafından güzel bulunduğu da ifade edilmiştir. Başka bir deyişle, insanın hangi işi yaparsa yapsın, o işi en iyi ve en güzel şekilde yapması bilincinde olması gerekir ki ancak bu şekilde Allah’ın sevdiği bir kul olabileceği düşüncesini zihninde tutmalı ve bunu fiiliyata dönüştürmelidir. Ancak bu şekilde kişi, güvenilir, dürüst, insan

<sup>77</sup> İbrahim Canan, *Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi*, (Ankara: Akçağ Yayınları, 1988), 7/37.

<sup>78</sup> İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî bi Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*. (Riyad: Dâru't-Taybe, 2005), 11/26.

<sup>79</sup> Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, Süleymân b. Dâvut el-Cârûd et-Tayâlisî, *el-Musned*. thk. Muhammed b. Abdulmuhsin et-Turkî, (Mısır: Dâru'l-Hıcr, 1999), 2/443. Ayrıca hadisin diğer versiyonları için bkz. Muslim, *el-Câmi'û's-sahîh*, “İmân”, 39, (h.no:147); “Sayd” 11, (No. 57); Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî, *es-Sünen*, thk. Şuayb el-Arnaûd ve M. Kâmil Karabelli (Dımaşk: Dâru'r-Risâletil'l-Âlemiyye, 2009), “Edâhî”, 12, (No. 2815).

<sup>80</sup> Muslim, *el-Câmi'û's-sahîh*, “İmân”, 39, (No. 147); Tirmizî, Ebû İsmâ Muhammed b. İsmâ b. Sevre (Yezîd) Tirmizî. *el-Câmi'û'l-Kebîr*. thk. Beşşâr Avvâd Marûf. (Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1996), “Birr”, 61, (No. 1999); Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî. *el-Musned*, thk. Şuayb el-Arnaûd, Âdil Murşid (Beyrut: Muessetu'r-Risâle, 1995), 7/338, (No. 3789).

<sup>81</sup> Ebu Davud, *es-Sünen*, “Teraccul”, 2, (No. 4163).

<sup>82</sup> İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, 1/416; Kurtubî, *Câmi'û'l-Ahkâm*, 9/206.

<sup>83</sup> Tirmizî, *es-Sünen*, “Edep”, 54, (No. 2819); Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, *el-Musned*, 4/19 (No. 2375); Ahmed b. Hanbel, *el-Musned*, 13/468, (No. 8107); İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, 9/10.

<sup>84</sup> Hüseyin Akyüz, *Nebevi Öğretide Estetik Anlayış* (Ankara: Fecr Yayınları, 2016), 116.

haklarına saygılı ve tüm canlıları seven, bir insan haline gelebilir. Bu da davranış estetiği ve değerler eğitiminin oluşturabileceği en mükemmel bir sonuçtur.

### SONUÇ

Estetik, genel anlamda, güzeli ve güzelliği konu olarak inceleyen bilim dalıdır. Davranış estetiği ise, insan davranışlarının iyi ve güzel olması anlamına gelir. Değerler eğitimi de insanda davranış estetiğinin oluşması için gerekli eğitim metotlarını gösteren ilim dalıdır.

Hem davranış estetiğinin hem de değerler eğitiminin amacı, insanda iyi ve güzel davranışların yaygınlaşmasını ve kalıcı hale gelmesini sağlamaktır. Bu amacın gerçekleşmesi için insan üzerinde etkili bir nedene ihtiyaç vardır. İşte bu etkili neden dindir. Dinler, inananların etkili ve kalıcı davranışlar ortaya koymalarında son derece önemli bir yere sahiptir.

Ele aldığımız hadis, genel anlamda bazı râvileri nedeniyle tenkit edilmiş olmakla birlikte, hem hadisin başka rivayetlerle desteklenmesi hem de metin tenkidi metodolojisi açısından herhangi bir olumsuzluk taşımamaktadır. Bazıları tarafından senekteki ravileri sebebiyle hadis “zayıf hadis” olarak nitelenecek olsa da hadisin konu itibarıyla inanç, ibadet veya helal-haram gibi konularını ihtiva etmemesi sebebiyle uygulama konusunda her hangi bir tereddüdün olmadığını düşünüyoruz. Nitekim Kur’an ayetlerinin ve Hz. Peygamber uygulamalarının da bu yönde olduğunu görmekteyiz.

Netice itibarıyla “Allah, Sizden birinizin bir iş yaptığında onu en iyi ve en güzel şekilde yapmasını ister” hadisi, özellikle Müslümanlar için unutulmaması gereken bir değer ve davranış güzelliği olarak ele alınmalı ve bir yaşam tarzı haline getirilmelidir. Diğer taraftan insanların hangi işi yaparlarsa yapsınlar, onu en iyi ve en güzel şekilde yapmaları, değerler eğitiminin varacağı son nokta olarak görülmelidir.

### KAYNAKÇA

Abdürrezzâk es-San’ânî, Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemmâm b. Nâfi’ es-San’ânî el-Himyârî. *el-Musannef*. thk. Habîburrahmân el-A’zamî. 11 Cilt. Beyrut: Mektebetü’l-İslâmiyye, 1403.

Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî. *el-Musned*. thk. Şuayb el-Arnaûd - Âdil Murşid. 50 Cilt. Beyrut: Mussetu’r-Risâle, 1995.

Ahmed, İmtiyaz. “Bir Muhaddis Olarak Vâkidî”, çev. Ramazan Özmen, Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı:3, 429-440, 2000.

Akyüz, Hüseyin. *Nebevi Öğretide Estetik Anlayış*. Ankara: Fecr Yayınları, 2016.

Buhârî, Ebû Abdullah İsmail b. İbrahim el-Cu’fî. *el-Câmiu’s-Sahîh*. thk. M. Fuâd Abdalbâkî. 4 cilt. Kâhire: el-Mektebetu’s-Selefiyye, 1400.

- Buhârî, Ebû Abdullah İsmail b. İbrahim el-Cu'fî. *et-Târîhu'l-Kebîr*. 8 Cilt. Haydarabad: Dâiratu'l-Meârifî'l-Osmaniyye, ts.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Huseyn el-Beyhakî. *es-Sunenu'l-Kubrâ*. thk. Muhammed Abdu'l-Kâdir Atâ. 11 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1424/2003.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Huseyn el-Beyhakî. *el-Câmiu li Şu'abi'l-Îmân*. thk. Abdu'l-Alâ Abdu'l-Hamîd Hâmid. 13 Cilt. Riyad: Mektebetu'r-Rüşd, 1423.
- Canan, İbrahim, *Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi*. 18 Cilt. Ankara: Akçağ Yayınları, 1988.
- Cevizci, Ahmet. *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları, 2013.
- Çakan, İsmail Lütfi. *Ana Hatlarıyla Hadis*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 1983.
- Çalıklan, Adem, “İslam Estetiği Üzerine Bir Deneme” *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10 (1998), 323-350.
- Demir, Mahmut- Görmez Mehmet. “Zayıf”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* 44/157-160. Ankara: TDV Yayınları, 2013.
- Ebû Davûd, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî. *es-Sünen*. thk. Şuayb el-Arnaûd-M. Kâmil Karabelli. 7 Cilt. Dımaşk: Dâru'r-Risâletil'l-Âlemiyye, 2009.
- Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, Süleymân b. Dâvut el-Cârûd et-Tayâlisî. *el-Musned*. thk. Muhammed b. Abdulmuhsin et-Türkî. 4 Cilt. Mısır: Dâru'l-Hıcr, 1999.
- Ebû Nuaym el-İsfahânî, Ebû Nuaym Ahmed b. Abdullah b. Ahmed b. İshak Musâ Mîhrân el-İsfahânî. *Ma'rifetu's-Sahabe*. thk. Âdil b.Yusuf el-Azâzî. 7 Cilt. Riyad: Dâru'l-Vatan, 1998.
- Ebû Ya'lâ el Mevsilî, Ahmed b. Ali b. el-Musennî et-Temîmî. *el-Musned*. thk. Huseyn Selîm Esed. Dımaşk: Dâru'l-Me'mûn li't-Turâs, 1989.
- Elbânî, Nâsıru'd-Dîn. *Silsiletü'l-ehâdisi's-Sahîha*. 7 Cilt. Riyad: Mektebetü'l-Maârif, 1995.
- Elbânî, Nâsıru'd-Dîn. *Sahîhu'l-Câmiu's-Sağîr*. 2 Cilt. Beyrut: Mektebetu'l-İslâmî, 1988.
- Erul, Bünyamin. *Hadis Tetkikleri Eleştirel Bir Yaklaşım*. Ankara: Otto Yayınları, 1. Basım, 2016.
- Farabi, *el-Medinetü'l-Fazıla*. çev. Nazif Danışman. Ankara: MEB Yayınları, 2001.
- Gürler, Kadir “Zayıf Hadisle Amel Edilip Edilmeyeceği Tartışmaları Arasında Bir Çözüm Yolu: Telakkî Bi'l-Kabûl”. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 22 (2) 2012, 5-28.
- Hatîb el-Bağdâdî, Ebû Bekr Ahmed b. Alî b. Sâbit el- Hatîb el-Bağdâdî. *Târîhu Medineti's-Selâm*. Thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf. 17 Cilt, Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 2001/1422.



- Hatiboğlu, İbrahim. "Ma'mer b. Râşit", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 27/552-554. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Hegel, Georg, F. W. *Estetik I*. Çev: T. Altuğ & H. Hünler. İstanbul: Payel Yayınları, 1994.
- Heysemî, Nureddin Ali b. Ebî Bekr el-Heysemî. *Mecmeu'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid*. Riyad: Mektebetu'r-Rüşd, ts.
- İclî, Ahmed Abdullah b. Sâlih Ebi'l-Hasan el-İclî. *Târîhu's-Sikât bi tertîbî Nureddîn b. Ali b. Ebî Bekr Süleyman el-Heysemî*. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1984.
- İbn Abdilber, Ebû Ömer b. Yusuf. *el-İstîâb fî Ma'rifeti'l-Ashâb*. thk. Ali Muhammed el-Becâvî. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Cil. 1992/1413.
- İbn Adî, Ahmed Abdullah b. Adî el-Curcânî. *el-Kâmil fî'd-Duafâi'r-Ricâl*. thk. Adil Ahmed Abdulmevcûd - Ali Muhammed Muavvid. 8 Cilt. Beyrut: Kitâbu'l-İlmiyye, 1997.
- İbn Asâkîr, Ebû'l-Kasım Ali b. el-Huseyin b. Hibetullah b. Abdullah. *Târîhu Medînetu Dımaşk*, thk. Ömer b. Ğarâme el-Amrî. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1995.
- İbn Ebî Hâtim, Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed b. İdrîs er-Râzî. *Kitâbu'l-Cerh ve't-Ta'dîl*. 9 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1953.
- İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr Abdullâh b. Muhammed b. Ebî Şeybe İbrâhîm el-Absî el-Kûfî. *Kitâbu'l-Musannef fî'l-Ehâdis ve'l-Eser*. 7 Cilt. Beyrut: Dâru't-Tâc, 1409/1989.
- İbn Hacer, Ebû'l-Fadl Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî. *Fethu'l-Bârî bi Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*. 16 Cilt. Riyad: Dâru't-Taybe, 2005.
- Tehzîbu't-Tehzîb*. Haydarâbad: Dâiratu'l-Meârifî'n-Nizâmiyye, 1325.
- İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân el-Bustî. *Kitâbu'l-Mecrûhîn minel-Muhaddisîn*. thk. Hamdi Abdulmecîd es-Selefî. 2 Cilt. Mısır: Dâru's-Samî'î, 1420/2000.
- Kitâbu's-Sikât*. 9 Cilt. Halep: Dâiratu'l-Meârifî'l- Osmaniyye, 1983.
- İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî. *Kitâbu't-Tabakâti'l-Kubrâ*. 11 Cilt. Kahire: Mektebetu'l-Hancı, 2001.
- İbn Salah, Ebû Amr Takıyyüddîn Osmân b. Salâhiddîn Abdirrahmân b. Mûsâ eş-Şehrezûrî. *Ulûmu'l-Hadîs*, thk. Nureddîn Itr. Dımaşk: Dâru'l-Fikr, 1986/1407.
- İbn Mâce, Ebû Abdullâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî. *es-Sünen*. thk. Muhammed Fuâd Abdulbâkî. 2 Cilt. Kahire: Dâru İhyâu Kutubi'l-Arabiyye, ts.
- Kesler, Muhammed Fatih. "Zeyd B. Eslem" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 44/318-319. Ankara: TDV Yayınları, 2013.
- Koçyiğit, Talat. *Hadis Usulü*. Ankara: TDV Yayınları, 1997.
- Koçyiğit, Talat. *Hadis İstılahları*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2. Baskı, 1985.

- Koç, Turan. “İslam Sanat Geleneği ve Estetik” Eskiye, 16, (2010), 35-42.
- Kurtubî, Ebû Abdilleh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr el-Kurtubî. *el-Câmi‘ li-Ahkâmi’l-Kur’ân*. thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Turkî, 24 Cilt. Beyrut: Muessetu’r-Risâle, 2006.
- Mâlik b. Enes, Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebî Âmir el-Asbahî el-Yemenî. *el-Muvatta’*. thk. Muhammed Fuâd b. Abdalbâkî. 2 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâu’-Turâsi’l-Arabî, 1406/1985.
- Muslim, Ebul-Hüseyn Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî. *el-Câmi‘u’s-sahîh*. thk. Muhammed Fuâd b. Abdalbâkî. 5 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâu’-Turâs. ts.
- Münâvî, Muhammed Abdu’r-Rauf el- Münâvî. *Feydu’l Kadîr Şerhu’l-Câmiu’s-Sağîr*. 6 Cilt. Beyrut, Dâru’l-Meârif, 1972.
- Mutluel, Osman. *Kur’an ve Estetik*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 2016.
- Mutluel, Osman. *İslam Düşüncesinde Yetkinlik Kavramı ve İnsanın Yetkinleşmesi*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 2013.
- Mizzî, Ebu’l-Haccâc Yûsuf b. Abdurrahmân el-Mizzî. *Tehzîbu’l-Kemâl fî Esmâi’r-Ricâl*. thk. Beşşâr Avvâd Marûf. 35 Cilt. Beyrut: Muessesetu’r-Risâle, 1992.
- Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb en-Nesâî. *es-Sünen (el-Muctebâ)*. 8 Cilt. Haleb: Mektebetu’l-Matbuâtü’l-İslamî, 1986.
- Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb en-Nesâî. *Kitâbu’t-Duafâi ve’l-Metrûkîn*. thk. Bûrân ed-Dannâvî – Kemal Yûsuf el-Hût. Beyrut: Muessetu Kutbu’s-Sekafiyye, 1405/1985.
- Suyûtî, Ebû’l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Suyûtî eş-Şâfiî. *el-Câmu’s-Sağîr ve Zevâiduhu*. 20 Cilt. Beyrut: Dâru’l-Fıkr, 1994.
- Suyûtî, Ebû’l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Suyûtî eş-Şâfiî. *Tedribü’r-Râvî fî Şerh-i Takrîbi’n-Nevevî*. thk. Ebû Kuteybe el-Fârayâbî. 2 Cilt. Beyrut: Mektebetu’l-Kevser, 1415.
- Polat, Selahaddin. *Mürsel Hadislerin Delil Olma Yönünden Değeri*, Ankara: TDV Yayınları, 1985.
- Polat, Selahaddin. “Zayıf Hadisle Amel” *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1983, 83-110.
- Taberânî, Ebû’l-Kâsım Süleyman b. Ahmed et-Taberânî. *el-Mu’cemu’l-Kebîr*. thk. Hamdi b. Abdilmecid es-Selefi. Kahire: Mektebetu İbn Teymiyye, ts.
- Taberânî, Ebû’l-Kâsım Süleyman b. Ahmed et-Taberânî. *el-Mu’cemu’l-Evsât*. thk. Târik b. Avdullah b. Muhammed-Abdülmuhsin b. İbrahim el-Huseynî. 10 Cilt. Kâhire: Dâru’l-Haremeyn, 1415/1995

- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmulî et-Taberî el-Bağdâdî. *Câmiu'l-Beyân An Te'vîli Âyî'l-Kur'ân*. thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Turkî. 26 Cilt. Kâhire: Dâru Hicr, 2001.
- Tirmizî, Ebû Îsâ Muhammed b. Îsâ b. Sevre (Yezîd) Tirmizî. *el-Câmiu'l-Kebîr*. Thk. Beşşâr Avvâd Marûf. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1996.
- Yarba, Rıdvan. "Cerh ve Ta'dîl Âlimlerine Göre Vâkıdî", Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 14 (2), 143-168.
- Zehebî, Şemsuddin, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed ez-Zehebî ed-Dımaşkî. *el-Kâşif fi, Ma'rifeti Men lehu Rivâyetu fi Kutubi's-Sitteti ve Haşiyey; İbnu'l-Acemî el-Halebî*. 2 Cilt. Cidde: Muessesetu'l-Ulûmu'l-Kur'an, 1992.
- Zehebî, Şemsuddin, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed ez-Zehebî ed-Dımaşkî. *Tezkiretu'l-Huffâz*. 4 Cilt. Haydarâbâd: Dâiratu'l-Meârifî'l-Osmaniyye, 1958.
- Zehebî, Şemsuddin, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed ez-Zehebî ed-Dımaşkî. *Mîzânü'l-İ'tidâl fi Nakdi'r-Ricâl*, Thk. Ali Muahmed el-Bucâvî, 4 Cilt, Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1963/1382.